

Līdzfinansē
Eiropas Savienība

Radošā apvienība jauniešiem

TREPES

NOORTE NAISTE SOTSIAALNE KAASATUS EESTIS

MTÜ Selts Raeküla

Piia Karro-Selg

Veebruar 2024

Pärnus

Sisukord

Sisukord	2
Sotsiaalse kaasatuse poliitika Eestis	3
Tabel 1. NEET-noorte määr valitud riskigruppides	5
Noored naised kui riskirühm	6
Tabel 2. 15–26-aastased noored NEET-staatuse järgi	6
Hariduse ja tööturu seosed	8
Laste olemasolu mõju noorte naiste kaasatusele	9
Võimalikud lahendused ja toetavad meetmed	10
Parimad kohalikud tavad ja algatused	12
Kokkuvõte	14
Allikad	15

Sotsiaalse kaasatuse poliitika Eestis

Sotsiaalne kaasatus viitab protsessidele, mille kaudu luuakse tingimused, et iga inimene saaks täiel määral osaleda ühiskonnaelus ning mille kaudu välditakse ja vähendatakse sotsiaalset tõrjutust. Eestis on sotsiaalse kaasatuse poliitika osaks mitmed arengukavad ja strateegiad, millest olulisemad on "Eesti 2035", heaolu arengukava, haridus- ja noortevaldkonna arengukavad ning Euroopa Sotsiaalfondi rahastatavad meetmed (Noortegarantii tugevdamise tegevuskava, 2022).

Noortegarantii, mis loodi Euroopa Komisjoni algatusena, on Eestis rakendatud alates 2014. aastast ja selle uuendatud versioon alates 2022. aastast hõlmab 15–29-aastaseid noori. Selle eesmärk on tagada noortele nelja kuu jooksul pärast töötuks jäämist või formaalharidusest lahkumist kvaliteetne töö-, hariduse või praktika pakkumine (Noortegarantii tegevuskava, 2022).

Sotsiaalse kaasatuse poliitika keskmes on võrgustikutöö, mille raames tehakse koostööd haridus-, sotsiaal-, tervise- ja noorsootöövaldkonna vahel. Kohalikud omavalitsused mängivad olulist rolli NEET-noorte ülesleidmisel ning neile toe pakkumisel. Lisaks rõhutatakse vajadust mitmetasandilise juhtumikorralduse ja individuaalse lähenemise järele (Noortegarantii tegevuskava, 2022).

Riskigrupid Eestis

Töötus on ühiskondlik probleem, millega võivad puutuda kokku kõik. Kuid kui töötus puudutab ebasoodsa taustaga noori inimesi, on nende olukord puuduva toetuse tõttu veelgi keerulisem. Sellised noored jäävad kergemini töötuks ning töötusest võib saada „negatiivse lumepalliefekti” alguspunkt. Sellisel juhul seisavad nad silmitsi eri laadi probleemidega, mis kuhjuvad lühikese aja jooksul ja/või kumuleeruvad mõnel muul moel. Noorte võimalused tööturul läbi lüüa ei ole suureks väljakutseks mitte ainult majanduslanguse perioodil. Noorte töötus on läbi aegade olnud keskmisest töötuse määraast kõrgem ning tegelikult ei ole noorte heaolu seisukohalt isegi oluline, kas tegu on statistiliselt suure probleemiga või mitte – üksikisiku tasandil on inimese võimetus tööd leida tema jaoks igal juhul keeruline probleem. Euroopa Komisjoni kaasatuse strateegia (2014) toob välja peamised takistused, millega noored võivad silmitsi seista ning mis ei võimalda neil saada osa võimalustest, mida neile pakutakse ning takistavad nende aktiivset osalemist ühiskonnas laiemalt. Selliste takistuste hulka kuuluvad:

- * Sotsiaalsed takistused: diskrimineerimine, piiratud sotsiaalsed oskused, antisotsiaalne käitumine, kriminaalne minevik ja/või taust, noores eas lapse saamine jne
- * Majanduslikud takistused: madal elatusstandard, madal sissetulek, sõltumine sotsiaalhoolekandest, (pikaajaline) töötus, kodutus, võlad jne.
- * Puuded: vaimne, kehaline, meele või muu puue.
- * Hariduslikud probleemid: õpiraskused, haridustee katkemine või haridustee katkemine vähese või puuduva kutseoskusega jne.
- * Kultuurilised erinevused: sisseännanu või pagulane, rahvus- või etnilisse vähemusse kuulumine, keelelise kohastumise ning kultuurilise kaasatusega seotud raskused.
- * Terviseprobleemid: kroonilised terviseprobleemid, raske haigus, psühhiaatriline seisund, probleemid vaimse tervisega jne.
- * Geograafilised takistused: elamine kaugemas maapiirkonnas või mägisel alal, väikesel saarel või perifeerses piirkonnas, probleemses linnapiirkonnas, puuduliku teenindusega piirkonnas jne. (E.Kuslap TÜ magistritöö, lk 8)

NEET-staatusesse sattumise risk ei ole jaotunud ühtlaselt kõigi noorte vahel. Kõrgeima riskiga on:

- vähenenud töövõimega või puudega noored (NEET-määr 44,6%),
- mitte-eestikeelse taustaga noored (vene, ukraina jt rahvused),
- esimese põlvkonna sisseändajad,
- madala haridustasemega ja praktilise töökogemuseta noored,
- piirkondlikult - Kirde-Eesti noored (Statistikaamet, 2023).

Tabel 1. NEET-noorte määr valitud riskigruppides

Riskirühm	NEET-osakaal (%)
Vähenenud töövõimega noored	44,6
Muu emakeelega noored	kuni 25,8
Esimese põlvkonna sisseerändajad (21–23a)	50,8
Kirde-Eesti piirkond	>15

(Statistikaamet, 2023)

Noored naised kui riskirühm

Kuigi NEET-noorte koguarvus domineerivad mehed, on noorte naiste NEET-staatus sageli seotud unikaalsete sotsiaalsete põhjustega. Peamine nendest on laste eest hoolitsemine, mistõttu on nad ajutiselt tööturul ja haridussüsteemist eemal. (Statistikaamet, 2023)

Lastega kodus olevad noored naised ei pruugi olla ametlikult töötsijad või õppurid, mistõttu jäävad nad sotsiaaltoetustest või noortegarantiist kõrvale. Oluline on toetada nende naasmist tööellu individuaalse plaani alusel, arvestades pereolukorda ja vajadusi. (Statistikaamet, 2023)

Vanus NEET-naiste osakaal (%)

- 15–17 kuni 4,3
- 18–20 4,8–14,7
- 21–24 14,1–16,2
- 25–26 kuni 16,9

Tabel 2. 15–26-aastased noored NEET-staatuse järgi

Sugu	Vanus	Noorte arv			Noorte osatähtsus, %		
		NEET-staatuses noored	Mitte-NEET noored	Noored kokku	NEET-staatuses noored	Mitte-NEET noored	Noored kokku
Naised	15	144	6764	6908	2,1	97,9	100,0
	16	238	6406	6644	3,6	96,4	100,0
	17	284	6254	6538	4,3	95,7	100,0
	18	300	5907	6207	4,8	95,2	100,0
	19	777	5426	6203	12,5	87,5	100,0
	20	879	5081	5960	14,7	85,3	100,0
	21	983	5206	6189	15,9	84,1	100,0
	22	842	5141	5983	14,1	85,9	100,0
	23	950	4932	5882	16,2	83,8	100,0
	24	924	5028	5952	15,5	84,5	100,0
	25	1091	5350	6441	16,9	83,1	100,0
	26	1043	5397	6440	16,2	83,8	100,0
	Kokku	8455	66 892	75 347	11,2	88,8	100,0
Mehed	15	124	7320	7444	1,7	98,3	100,0
	16	234	6959	7193	3,3	96,7	100,0
	17	360	6462	6822	5,3	94,7	100,0
	18	418	5917	6335	6,6	93,4	100,0
	19	987	5307	6294	15,7	84,3	100,0
	20	1080	5246	6326	17,1	82,9	100,0
	21	1097	5600	6697	16,4	83,6	100,0
	22	1033	5236	6269	16,5	83,5	100,0
	23	996	5246	6242	16,0	84,0	100,0
	24	1091	5430	6521	16,7	83,3	100,0
	25	1149	5761	6910	16,6	83,4	100,0
	26	1120	5766	6886	16,3	83,7	100,0
	Kokku	9689	70 250	79 939	12,1	87,9	100,0
Naised ja mehed	15	268	14 084	14 352	1,9	98,1	100,0
	16	472	13 365	13 837	3,4	96,6	100,0
	17	644	12 716	13 360	4,8	95,2	100,0
	18	718	11 824	12 542	5,7	94,3	100,0
	19	1764	10 733	12 497	14,1	85,9	100,0
	20	1959	10 327	12 286	15,9	84,1	100,0
	21	2080	10 806	12 886	16,1	83,9	100,0
	22	1875	10 377	12 252	15,3	84,7	100,0
	23	1946	10 178	12 124	16,1	83,9	100,0
	24	2015	10 458	12 473	16,2	83,8	100,0
	25	2240	11 111	13 351	16,8	83,2	100,0
	26	2163	11 163	13 326	16,2	83,8	100,0
	KOKKU	18 144	137 142	155 286	11,7	88,3	100,0

Tabel esitab 15–26-aastaste noorte jagunemise NEET-staatuse (noored, kes ei tööta ega õpi) järgi soo ja vanuse lõikes. Andmed võimaldavad hinnata riskigruppe ja mustreid, mis on olulised sotsiaalse kaasatuse poliitikate kujundamisel.

NEET-osakaal kasvab märgatavalt vanuse suurenedes. Kui 15-aastaste seas on NEET-staatusega noori väga vähe (naistel 2,1%, meestel 1,7%), siis vanuserühmas 20–26 on see näitaja juba 14–17% piires. Selline kasv viitab sellele, et noored satuvad NEET-seisundisse peamiselt pärast üldhariduse

lõppu, mis tähendab, et siinkohal jääb osa noori toetuseta kas tööturule siirdumisel või haridustee jätkamisel.

Soolise jaotuse põhjal on NEET-osakaal meeste seas mõnevõrra kõrgem (12,1%) kui naiste seas (11,2%). Kuid naiste NEET-staatuse on tihedalt seotud emaduse ja pereeluga, mis tõstab riski eelkõige 21.–26. eluaasta vahel. Meeste puhul on suurem tõenäosus NEET-seisundisse sattuda madalama haridustaseme, tööturult eemalejäämise ja hariduse katkestamise tõttu.

Kogu 15–26-aastaste noorte seas oli 2021. aastal NEET-staatusega kokku 18 144 noort, mis moodustab 11,7% selle vanuserühma koguarvust. Kõige kõrgemad näitajad registreeriti 25–26-aastaste seas: naistel vastavalt 16,9% ja 16,2%, meestel 16,6% ja 16,3%.

Tulemused rõhutavad vajadust suunata tugimeetmeid just 18–26-aastastele noortele, kelle risk NEET-staatusesse jääda on statistiliselt kõige suurem. Eraldi tähelepanu vajavad tööturult eemale jäänud noored emad ja madala haridustasemega noored mehed. (Statistikaamet, 2023)

Hariduse ja tööturu seosed

NEET-noored on sageli haridustee katkestanud või omandanud madalama haridustaseme. Tööturul on nende konkurentsivõime madalam, mis süvendab sotsiaalset tõrjutust. Naistel on see seos tihedam seetõttu, et madala haridusega naistele pakutavad töökohad on sageli ajutised ja vähepaindlikud. (Statistikaamet, 2023)

Võimalused praktika või ümberõppe kaudu tööturule siseneda on olemas, kuid sageli ei vasta need noorte ootustele, eeldustele või elulistele piirangutele (nt lastehoiu puudumine). (Statistikaamet, 2023)

Laste olemasolu mõju noorte naiste kaasatusele

Statistika kinnitab, et laste olemasolu on üks olulisemaid NEET-naise staatuse põhjuseid. Väikelastega kodus olevad naised võivad langeda tööturult kõrvale pikemaks ajaks, kaotades sideme hariduse ja tööga. (Statistikaamet, 2023)

Noorte naiste elusituatsioon mõjutab otseselt nende sotsiaalset kaasatust ja NEET-staatuse riski. Näiteks väikelapse kasvatamise perioodil on naiste NEET-staatuse tõenäosus kõrgem, kuna nad viibivad tihti töö- ja hariduselust eemal ning kogevad suuremat isolatsiooni. Üksikemadus suurendab samuti sotsiaalset haavatavust – madalam sissetulek ja kogu hoolduskoormuse kandmine piiravad võimalusi tööturule naasta või haridusteed jätkata. Täiendavaks takistuseks võib osutuda lasteaia või muude lastehoiuvõimaluste puudumine, mis raskendab töö leidmist või koolis osalemist, eriti kui puudub tugivõrgustik. Sellistes olukordades on sotsiaalne tõrjutus ja majanduslik haavatavus selgelt süvenevad. (Statistikaamet, 2023)

Noortegarantii tegevuskava soovitab pakkuda lapsevanematele suunatud karjäärinõustamist, paindlikke töövõimalusi ja kvaliteetseid lastehoiuteenuseid. Lisaks tuleb tõsta teadlikkust toetustest ja võimalustest, mis aitaksid vähendada katkestuste mõju. (Statistikaamet, 2023)

Võimalikud lahendused ja toetavad meetmed

Tugevdatud noortegarantii rakendamine võimaldab noorte, sh noorte naiste, NEET-staatuse ennetamist ja vähendamist läbi tervikliku ning sihipärase poliitika. Lahenduste tõhusus eeldab mitmetasandilist koostööd, individuaalset lähenemist ja kogukondlikku toetust.

Esiteks on oluline kaardistada riskirühmad kohaliku tasandi andmete ja registrite põhjal. Näiteks võimaldab noortegarantii tugisüsteem tuvastada noori, kes ei ole seotud ei töö ega haridusega, kuid ka neid, kes on küll ametlikult seotud (nt mõne kursuse kaudu), kuid keda ohustab NEET-staatuse tekkimine (Noortegarantii tegevuskava, 2022).

Juhtumikorralduslik lähenemine on võtmetähtsusega abivajavate noorte toetamisel. See tähendab, et iga noore jaoks töötatakse välja individuaalne tegevusplaan, mis arvestab tema olukorra, võimete ja vajadustega. Näiteks võib noore naise puhul, kes on katkestanud õpingud väikelapse kasvatamise tõttu, olla vajalik lapsehoiuteenuse tagamine koos sobiva osaaajaga töö või ümberõppe võimalusega. Oluline on luua kergesti ligipääsetavad kontaktpunktid, nagu noortekeskused, kohalikud sotsiaalkeskused ja KOVi spetsialistid, kus noor saab nõustamist ja suunamist. Mitmes omavalitsuses, näiteks Pärnus ja Tori vallas, on olemas spetsialiseerunud sotsiaalteenused, mis hõlmavad tuge NEET-noortele. (Noortegarantii tegevuskava, 2022)

Praktiliste töö- ja õppimisvõimaluste pakkumine on eriti oluline nende noorte jaoks, kes ei näe traditsioonilises hariduses oma kohta või on varasemalt kooli katkestanud. Avatud noorsootöö ja huvihariduse kaudu on võimalik suurendada noorte enesekindlust ja sotsiaalset osalust (Käger jt, 2021).

Samuti tuleks arendada spetsiaalseid sihtprogramme lapsehooldust katkestanud naistele. Näiteks võimaldab paindliku graafikuga koolitus või tööandja toetus lapsevanematele naasta tööturule järkjärgult ja turvaliselt. Selliste programmide arendamine on tõhusaks lahenduseks emaduse tõttu NEET-staatusesse jäänud naiste toetamisel. (Noortegarantii tegevuskava, 2022)

Tööandjate rolli suurendamine on samuti oluline. Neid tuleks julgustada pakkuma paindlikke töötingimusi, osalise tööajaga kohti ja võimalusi töö- ja pereelu ühitamiseks. Noortegarantii tegevuskavas rõhutatakse tööandjate kaasamise vajadust, et luua jätkusuutlikke ja kaasavaid töökohti, eriti piirkondades, kus noorte tööpuudus on suur. (Noortegarantii tegevuskava, 2022)

Lisaks on hädavajalik kaasata noori endid lahenduste väljatöötamisse. Noorte osalusnõukogud ja kogukonnapõhine planeerimine tagavad, et arendatavad teenused vastavad noorte tegelikele

vajadustele ja kogemustele. Nii saavad noored ise osaleda oma tuleviku kujundamises, mis tugevdab nende motivatsiooni ja sotsiaalset kuuluvust. (Noortegarantii tegevuskava, 2022)

Kokkuvõttes nõuab NEET-noorte, eriti noorte naiste, kaasamine integreeritud ja paindlikku lähenemist, mis seob kohaliku tasandi kogukonnad, riiklikud struktuurid ja tööandjad ühisesse võrgustikku (Noortegarantii tegevuskava, 2022; Statistikaamet, 2023).

Parimad kohalikud tavad ja algatused

Hea näitena saab esile tõsta mitmete omavalitsuste (nt Põhja-Pärnumaa, Häädemeeste, Tori, Saarde) poolt pakutavaid spetsiaalseid sotsiaalteenuseid noortele. Need teenused on tihti seotud kohalike noortekeskuste ja lastekaitsetöö spetsialistidega, pakkudes tuge töötuks jäänud või haridustee katkestanud noortele. Näiteks Pärnu linnas on loodud eraldi sotsiaalkeskus noorte nõustamiseks ja toetamiseks (Pärnu Sotsiaalkeskus)

Eestis toimiv noortegarantii tugisüsteem ning Eesti Töötukassa programmid (nt „Minu esimene töökoht“) pakuvad samuti praktilist tuge noortele, kes soovivad tööturule siseneda. Samuti väärib esiletoomist Haridus- ja Noorteameti platvorm „Uus hoog noortevaldkonna arengusse“, kus jagatakse häid praktikaid ja piirkondlikke algatusi, mis aitavad noortel, sh NEET-naistel, ühiskonda edukalt tagasi lõimuda. (Haridus- ja Noorteamet, 2024).

Kogukonnakeskus Raeküla Vanakool omab pikaajalist kogemust tööks riskinoortega. Esmalt osaleti vabatahtliku töö pakujana Euroopa Sotsiaalfondi projektis „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna abil tööturule“, mille ametlik periood lõppes 30.06.2012. Enne selle projekti lõppu kaks kuud varem, 01.01.2012 algatas kogukonnakeskus Raeküla Vanakool sisulise jätkuprojekti „Pärnumaa kodanikuühiskond aktiveerimas tööotsijaid – põlvkondadevaheline koostöö tandemmeetodil“, mille üldesmärk oli põlvkondadevaheline ja kogukondlik koostöö on suurendanud noorte ja vanemaealiste töötute aktiivsus ühiskonnas ja valmisolek tööle rakenduda.

Magistritöö „Projektis „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ osalenud noorte toimetulek tööturul neli aastat hiljem“ pidas siiski oluliseks tuua ka jätkuprojekt esile, kuigi tema uuritavate hulgas polnud mõlemas projektis osalenuid, kuna tihtipeale on projektide kui ajutise meetme puhul miinuseks see, et on lühiajaline. Samuti kirjeldab projekti vajalikkust ning jätkusuutlikkust see, kui otsustakse antud projekti jätkata, kuid natukene teise nurga alt ning kaasates ka vanemaealisi. Antud jätkuprojekti eestvedajad ei olnud need samad, kes projekti „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ vedasid.

Tabel 3. Põhiprojekti ja jätkuprojekti kirjeldus

	PROJEKT	JÄTKUPROJEKT
Projekti kestus	01.08.2011-30.06.2012 11 kuud	01.05.2012-31.12.2013 20 kuud
Abikõlblikud kulud	163 091€	307 975€
Struktuuritoetus	146 691€	261 777€
Omafinantseering	16 400€	46 198€
Sihtgrupp	16-24-aastased töötud noored	16-24-aastased töötud noored 50-74-aastased vanemaealised

(E.Kuslap TÜ magistritöö, lk 35)

Kokkuvõttes nõuab NEET-noorte, eriti noorte naiste, kaasamine integreeritud ja paindlikku lähenemist, mis seob kohaliku tasandi kogukonnad, riiklikud struktuurid ja tööandjad ühisesse võrgustikku (Noortegarantii tegevuskava, 2022; Statistikaamet, 2023).

Kokkuvõte

Noorte naiste sotsiaalne kaasatus Eestis sõltub haridusest, töökogemusest, pereseisust ja päritolust. NEET-staatusesse sattumine on tihti seotud mitme riskiteguri kombinatsiooniga. Tugevdatud noortegarantii ja kohalikud tugiteenused on võtmetähtsusega, et toetada nende noorte tagasipöördumist haridusse ja tööturule.

Efektiivsed lahendused nõuavad integreeritud koostööd eri tasandite ja asutuste vahel, paindlikke teenuseid ning pidevat andmepõhist seiret.

Allikad

Statistikaamet (2023). *Mis mõjutab noorte NEET-staatusesse langemist?* Haridus- ja Noorteamet.

Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium (2022). *Noortegarantii tugevdamise tegevuskava 2022–2027.*

Euroopa Komisjon (2020). *Nõukogu soovitus noortegarantii tugevdamise kohta.*

Käger, M. jt (2021). *Avatud noorsootöö, huvihariduse ja huvitegevuse võimalused noorte sotsiaalse kaasatuse suurendamiseks.*

Pärnu sotsiaalkeskus <https://parnusotsiaalkeskus.ee/>

Haridus- ja Noorteamet (2024). *Uus hoog noortevaldkonna arengusse.* <https://harno.ee/uus-hoog-noortevaldkonna-arengusse>

Kuslap, E. (2016) *Magistritöö „Projektis „Pärnumaa noored hakkajad kogukonna toel tööturule“ osalenud noorte toimetulek tööturul neli aastat hiljem.“*